

NĚKTERÉ PROBLEMATICKÉ INSTITUTY REKODIFIKACE TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO V ČESKÉ REPUBLICE

SOME OF THE PROBLEMATIC INSTITUTES OF THE RECODIFICATION OF CRIMINAL PROCEDURAL LAW IN THE CZECH REPUBLIC

Jiří Mulák¹ - Radka Čihulková²

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-2-11>

ABSTRAKT

Autoři se v tomto článku³ zabývají některými problematickými instituty, které byly navrhovány v rámci rekodifikace trestního práva procesního v České republice. Přestože v tuto chvíli bylo upuštěno od projektu celkové rekodifikace trestního práva procesního v České republice, nelze pochopitelně vyloučit, že se některý z institutů stane součástí právního řádu, pokud si jej osvojí zákonodárce v rámci novelizace. Pozornost je zaměřena na odformalizování zahájení trestního stíhání, koncentraci řízení v trestním procesu, zásadu zneužití práva a umožnění změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem.

ABSTRACT

In this paper, the authors deal with some problematic institutes that were proposed in the framework of the recodification of criminal procedural law in the Czech Republic. Although the project of the total recodification of criminal procedural law in the Czech Republic has been abandoned for the moment, it cannot be excluded that some of the institutes will become part of the legal system if the legislator adopts them in the framework of the amendment. Attention is focused on the de-formalisation of the initiation of criminal prosecution, the concentration of proceedings in the criminal process, the principle of abuse of rights, and the possibility of changing an acquittal into a conviction by an appeal court.

I. ÚVOD

Přestože se v současné době přijetí nového trestního řádu v podobě celkové rekodifikace ukazuje jako politicky neprůchodné a polemika nad zamýšlenými aspekty by se již mohla jevit jako nadbytečná, nelze vyloučit, že zákonodárce v dohledné době nepřikročí k novelizaci trestních předpisů, v jejímž rámci si osvojí některý či některé ze zamýšlených institutů. Příkladů z minulosti, při nichž byly selektivně „vykrádány“ věcné záměry nového trestního řádu (například u novel z roku 2004 nebo 2008) bychom jistě našli několik. Ostatně nedávné novely trestních předpisů, které byly provedeny zákonem č. 333/2020 Sb., týkající se zejména zavedení prohlášení viny, rozšíření aplikovatelnosti dohody o vině a trestu a nesporných skutečností, a zákonem č. 220/2021 Sb. přinášejícím zavedení nového dovolacího důvodu a změn ve vykonávacím řízení, se jednoznačně inspirovaly textem návrhu.

¹ JUDr., Ph.D., Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, Česká republika
Charles University, Faculty of law, Prague, Czech Republic.

² Mgr., Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, Česká republika
Charles University, Faculty of law, Prague, Czech Republic.

³ Tento text byl zpracován v rámci projektu studentského vědeckého výzkumu (SVV) „Trestní řád de lege lata i de lege ferenda v ústavněprávních souvislostech“ řešeném na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, SVV 260 620/2023.

Cílem tohoto článku je kriticky zhodnotit čtyři okruhy, jejichž možná implementace vzbuzovala pozornost a značnou kontroverzi. Z vějíře problematických ustanovení návrhu se autoři tohoto článku konkrétně věnují otázce odformalizování zahájení trestního stíhání (upuštění od formy usnesení o zahájení trestního stíhání a její nahrazení sdělením obvinění; kap. II.), možnostem a limitům koncentrace řízení v trestním procesu (kap. III.) a zákazu zneužití práva (kap. IV.). Posledním zkoumaným institutem je pak umožnění přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem (kap. V.), což je chápáno jako výrazné posílení apelačního principu vyřízení opravného prostředku (odvolání). Cílem tohoto příspěvku naopak není pojednat o všech zvažovaných úvahách a institutech, které přinesl zveřejněný návrh nového trestního řádu (z roku 2022).⁴

II. ODFORMALIZOVÁNÍ ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Od tzv. velké novely trestního řádu⁵ je trestní stíhání zahajováno formou usnesení o zahájení trestního stíhání, které policejní orgán vydá, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba. Smysl a význam usnesení o zahájení trestního stíhání je několikery. Předně vymezuje skutek, pro který se trestní řízení (stíhání) vede, neboť pouze pro tento skutek – při zachování tzv. totožnosti skutku – může být později podána obžaloba (§ 176 odst. 2 tr. řádu) a pouze o tomto skutku může soud rozhodnout (§ 220 odst. 1 tr. řádu). Další význam je určující, neboť usnesení o zahájení trestního stíhání určuje osobu, proti níž se trestní stíhání vede a která se doručením usnesení stává osobou obviněnou (srov. § 32 tr. řádu).⁶

Jednou z významných změn, jejíž zakotvení měl přinést návrh nového trestního řádu v § 17, bylo vypuštění formalizovaného usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho nahrazení méně formálním sdělením obvinění, jak tomu bylo do účinnosti zákona č. 265/2001 Sb., do kdy mělo formu opatření. K tomuto kroku vedla zpracovatele mimo jiné mezinárodní komparace, neboť existenci usnesení o zahájení trestního stíhání je možné nalézt výhradně v České republice a ve Slovenské republice.⁷ Ostatní evropské právní řády, se kterými bývá standardně český právní řád porovnáván, tento institut v této podobě neobsahují. Nutno podotknout, že Evropský soud pro lidská práva („ESLP“) v tomto směru prosazuje materiální stránku trestního obvinění uvedeného v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („EÚLP“). Rozumí se jím oficiální oznámení výtky o spáchání trestného činu ze strany příslušného orgánu podezřelému, které má podstatné dopady na jeho situaci.⁸ V souladu s materiálním pojetím je tedy podstatné, zda bylo obvinění sděleno v takové formě, aby mohl být naplněn jeho účel – tedy aby se obviněný seznámil se skutečnostmi, které se mu kladou za vinu, a se skutkem, pro který je stíhán. Právo na spravedlivý proces však nebude dotčeno, pokud bude učiněno prostřednictvím neformálního sdělení. ESLP přitom vychází z čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) EÚLP, v němž je zakotveno právo obviněného být neprodleně podrobně seznámen, v jazyce, kterému rozumí, s povahou a důvodem obvinění proti němu vznesených a mít přiměřený čas a možnost k přípravě obhajoby.

Odůvodnění této změny s poukazem na absenci usnesení o zahájení trestního stíhání v zahraničních právních řádech lze relativizovat argumentem, že pouhá ojedinělost (či nízký výskyt) daného institutu nemůže být relevantním argumentem pro jeho vypuštění nebo

⁴ Textu návrhu nového trestního řádu se věnovala katedra trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v rámci tzv. Rekodifikačních čtvrtků (říjen 2022 – květen 2023).

⁵ Provedené zákonem č. 265/2001 Sb.

⁶ MULÁK, J.: Odformalizování zahájení trestního stíhání – několik poznámek k návrhu nového trestního řádu. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Aktuálně výzvy trestního práva. 2023, s. 220.

⁷ Srov. § 206 tr. poriadku (zákon č. 301/2005 Z.z.).

⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Deweert proti Belgii* ze dne 27. února 1980, § 44 a 46; nebo rozsudek ESLP ve věci *Eckle proti Německu* ze dne 15. července 1982, § 73.

nahrazení. Příkladem může být nutnost institutu souhlasu poškozeného se zahájením trestního stíhání, jež je rovněž česko-slovenským unikem,⁹ aniž by tím byla jakkoli zpochybňována jeho odůvodněnost v trestním řádu, neboť ojedinělost či relativně nízký „výskyt“ určitého institutu nepresumují nutně nevhodnost.

Trestní stíhání by podle navrhované úpravy bylo zahájeno na počátku prvního výsledku, při němž by policejní orgán sdělil osobě, vůči níž je dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin, že ji stíhá jako osobu obviněnou. V záznamu o sdělení obvinění by stejně jako v usnesení o zahájení trestního stíhání musel být popsán skutek, ze kterého je osoba obviněna, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován. Zásadní změna oproti stávající právní úpravě by tedy spočívala v tom, že na rozdíl od usnesení o zahájení trestního stíhání, v němž musí být uvedeny skutečnosti, které odůvodňují zahájení trestního stíhání a konkrétní právní kvalifikaci, u sdělení obvinění by tyto informace absentovaly. Obviněný by tedy byl seznámen se skutkem a jeho právní kvalifikací, nicméně by nevěděl, o jaké skutečnosti se tato kvalifikace opírá a jaké důkazy svědčící v jeho neprospěch mají orgány činné v trestním řízení k dispozici.

Tento jednoznačný informační deficit by v řadě případů vedl k tomu, že by obvinění, zpravidla vedení radou svých obhájců, odmítli vypovídat v rámci výsledku, neboť by neměli dostatek informací ke zvolení vhodné strategie obhajoby. Takový postup by ve výsledku vedl pouze k prodloužení trvání trestního stíhání, neboť by obvinění využívali svého práva nevypovídat do doby, než by se podrobně seznámili s důvody obvinění proti nim (např. do možnosti nahlížení do trestního spisu). Lze předpokládat, že by praxe ve výsledku skončila u stejného průběhu, který nastává za účinnosti současného trestního řádu, a tedy že součinnost ze strany obviněných je poskytována až poté, co znají rozhodující informace, jež mají orgány činné v trestním řízení k dispozici.

Vzhledem k povaze sdělení obvinění, které by napříště nemělo povahu usnesení, by proti němu nebyla přípustná stížnost, ale pouze žádost obviněného o přezkoumání sdělení obvinění. Na rozdíl od stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání měly být pro přezkum zakotveny pořádkové lhůty, a to v délce 15 dnů od doručení žádosti, pokud by se jednalo o trestný čin, o němž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, a v délce 30 dnů, pokud by se jednalo o trestný čin, o němž přísluší konat řízení v prvním stupni krajskému soudu. Právě zakotvení lhůt zaznívalo jako jeden z hlavních argumentů, kterými měla být posilována práva obviněného a vyvažováno určité oslabení ve formě vypuštění formalizovaného usnesení. Vzhledem k jejich pořádkové povaze a možnosti jejich prodloužení z velmi vážně formulovaného důvodu – v případě, že *nelze žádost vyřídit ve stanovených lhůtách pro složitost věci nebo jiné skutečnosti* – by žádné zásadní posílení práv obviněného (dokonce ani urychlení trestního řízení) nepřineslo.

Argumentem pro zavedení jiného prostředku ochrany byla podle rekodifikační komise¹⁰ zkušenost z dosavadní praxe, neboť v mnoha případech stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání podávána není,¹¹ a tudíž není nezbytné, aby policejní orgán ve všech případech při sdělení obvinění uváděl odůvodnění. Současně by podle zpracovatelů návrhu nedošlo ke zkrácení práv obviněného, neboť v případě, že by byla podána žádost o přezkum sdělení obvinění, její vypořádání by již odůvodnění muselo obsahovat. Odůvodnění by tedy obviněnému nebylo upřeno, pouze se by se přesunulo do fáze přezkumu. Tato změna by však rovněž přinesla snížení ochrany obviněného, neboť by *de facto* byl připraven o jeden

⁹ Z české perspektivy srov. § 163 - § 163a tr. řádu a ze slovenské pak § 211 - § 212 tr. poriadku.

¹⁰ Na zpracování návrhu nového trestního řádu se podílí široce personálně koncipovaná tzv. velká rekodifikační komise a užší pracovní skupina. Pracovní komise, kterou vedl nejprve prof. Šámal, později prof. Císařová a naposled dr. Říha, připravovala text návrhu v součinnosti s legislativci z Ministerstva spravedlnosti.

¹¹ Dle důvodové zprávy vyplývá ze statistických údajů, že stížnost je podávána ve 24 % případů a je jí vyhověno v pouhých 8 % případů.

kvalifikovaný opravný prostředek. Žádost o přezkum sdělení obvinění je kvalitativně neporovnatelným prostředkem ochrany zejména z důvodu, že stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání již reaguje na odůvodnění uvedené v usnesení, na kterém je vystavěno obvinění včetně důkazů podporujících příslušná tvrzení. Naproti tomu žádost o přezkoumání sdělení obvinění by z povahy věci mohla mířit výhradně proti popisu skutku či jeho právní kvalifikaci, nikoli však vůči důvodům. V úvahu připadajícím postupem odstranění vad zahájení trestního stíhání představuje předběžné projednání obžaloby, nicméně tento postup je mimo jakékoli dispoziční oprávnění obviněného. V kontextu zkoumané problematiky je potřeba uvést, že v souladu s ustanovením § 188 odst. 1 písm. e) tr. řádu soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření, je-li toho třeba k odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze napravit v řízení před soudem. Takovou vadou jsou mimo jiné nedostatky usnesení o zahájení trestního stíhání,¹² nicméně z dosavadní praxe vyplývá, že k tomuto postupu není pravidelně přistupováno a není tím garantována dostatečná ochrana práv obviněného. Za obdobný, avšak zřídka se vyskytující prostředek ochrany je možné považovat postup odvolacího soudu podle § 260 tr. řádu spočívající ve vrácení věci státnímu zástupci k došetření, nelze-li po zrušení rozsudku pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady.

Snížení ochrany obviněného lze vysledovat rovněž v tom směru, že pokud by napříště mělo sdělení obvinění pouze formu opatření a nikoli usnesení, nebyla by proti němu přípustná ani stížnost pro porušení zákona, k jejímuž podání v praxi nikoli ojedinele dochází a již bývá vyhověno, čímž by byla eliminována další možnost ochrany jeho práv. Podle dosavadní rozhodovací praxe¹³ právě stížnost pro porušení zákona umožňovala v řadě případů nepřiléhavější způsob ochrany, a to nejen s ohledem na následný rozsah přezkumu, a sloužila rovněž jako velmi důležitý nástroj usměrňování praxe orgánů činných v trestním řízení.¹⁴ S přihlédnutím k tomu, že ani stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání negarantuje vždy dostatečnou ochranu obviněného, navzdory velmi citelnému zásahu do jeho práv (např. ve formě možnosti následného vzetí do vazby), jenž bezpochyby zahájení trestního stíhání představuje, a to zejména v případech, v nichž se obvinění ukáže jako liché, je zjevné, že vyjmutí řádného opravného prostředku z jeho dispozice jeho postavení ještě více oslabí. Četnost vadných usnesení o zahájení trestního stíhání přitom implicitně vyplývá například z rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se podané stížnosti pro porušení zákona, v němž Nejvyšší soud dozorové státní zástupkyni vytkl nesplnění přezkumné povinnosti, neboť se v rozhodnutí o podané stížnosti omezila na konstatování, že podaná stížnost není důvodná a že usnesení policejního orgánu „považuje za naprosto standardně vyhotovené s tím, že z úřední povinnosti měla možnost se seznámit s celou řadou jiných obdobných usnesení.“¹⁵

Dalším v úvahu připadajícím způsobem ochrany je pouze ústavní stížnost fyzické a právnické osoby ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR, která však slouží jako prostředek ochrany *ultima ratio*, přičemž nelze opomíjet subsidiaritu ústavní stížnosti a skutečnost, že usnesení o zahájení trestního stíhání nepředstavuje konečné vyřízení trestní věci.¹⁶

¹² ŠÁMAL, P. § 188 [Rozhodnutí soudu] In: ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád I, II, III. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2481.

¹³ Rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2019, sp. zn. 8 Tz 46/2018; ze dne 28. 4. 2022, sp. zn. 6 Tz 35/2022; ze dne 25. 8. 2021, sp. zn. 8 Tz 22/2021; ze dne 31. 3. 2021, sp. zn. 6 Tz 8/2021, či ze dne 14. 12. 2021, sp. zn. 6 Tz 86/2021.

¹⁴ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 758.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2022, sp. zn. 6 Tz 35/2022, rovněž VNENK, V.: Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. Právní rozhledy, 2022, č. 18, s. 638.

¹⁶ Ústavní soud ČR uplatňuje princip zdrženlivosti a uvádí, že „je třeba k možnosti zásahu do dosud neskončeného trestního řízení přistupovat přísně restriktivním způsobem. Ústavní soud může korigovat pouze nejextrémnější excesy, které jsou výrazem svévole či libovůle orgánů činných v trestním řízení. Kasační intervence Ústavního soudu do probíhajícího trestního řízení (nikoli pravomocně ukončeného trestního stíhání) má proto své místo pouze v případech zcela zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, např. pokud se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému procesnímu rámci a vzniklé vady nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení (zejména

Je také otázkou, zda by navrhované vypuštění usnesení o zahájení trestního stíhání prošlo testem ústavnosti, neboť nelze snižovat již jednou dosaženou úroveň procedurální ochrany lidských práv.¹⁷ Nahrazení usnesení prostým sdělením (bez odůvodnění) představuje velmi citelný zásah do práv obviněného a toto podstatné oslabení není vyváženo zakotvením jiných garancí a práv. I vůči současné právní úpravě zaznívaly kritické hlasy¹⁸ spočívající v nedostatečně efektivním přezkumném rámci rozhodnutí s potenciálně velmi citelným dopadem na život obviněného, tak, aby byl naplněn čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („LZPS“), tedy právo nebýt stíhán jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, a zásady řádného zákonného procesu dle § 2 odst. 1 tr. řádu. Případné vypuštění usnesení o zahájení trestního stíhání by představovalo opačnou tendenci, a to výrazné oslabení práv obviněného, včetně omezení možnosti přezkumu (místo stížnosti jen žádost o přezkum).

III. KONCENTRACE ŘÍZENÍ V TRESTNÍM PROCESU

Dalším institutem, který vzbudil velmi intenzivní diskuse, je institut uvedený v § y7a v kombinaci s § y28d představující materiálně koncentraci důkazů. Ustanovení § y7a zakotvuje výzvu předsedy senátu, která by byla doručována spolu s opisem obžaloby, aby osoby, jimž se opis doručuje, „sdělily soudu návrhy na provedení dalších důkazních prostředků v hlavním líčení a uvedly okolnosti, které mají být důkazy získanými z takových důkazních prostředků objasněny“. Výzva by zároveň obsahovala upozornění, že v hlavním líčení může být zamítnut návrh na provedení důkazního prostředku, „o kterém strana věděla již v době doručení této výzvy, ale bez vážného důvodu jej nenavrhl.“ Navazující ustanovení § y28d návrhu poté umožňuje zamítnout návrh na doplnění dokazování v hlavním líčení, „pokud obviněný, zúčastněná osoba nebo poškozený navrhuje provést důkazní prostředek, o kterém věděli již v době doručení výzvy podle § y7a, ale bez vážného důvodu jeho provedení tehdy nenavrhl.“

Na rozdíl od zahraničních právních úprav, v nichž se rekonfigurační komise dle důvodové zprávy k návrhu inspirovala,¹⁹ by se nejednalo o pouhý apel, avšak o jednoznačně stanovenou povinnost, jejíž nedodržení by mohlo vést k velmi citelnému zásahu ve formě zamítnutí příslušného důkazního prostředku. V tomto institutu, jež by měl představovat prostředek proti obstrukcím, lze vysledovat „tradiční“ střet dvou základních zásad (zásada materiální pravdy vs. zásada rychlosti a hospodárnosti).

Okamžikem, k němuž by se koncentrace vztahovala, by bylo již zaslání opisu obžaloby, tedy ještě před zahájením hlavního líčení. Následně by strany měly možnost navrhnout provedení dalších důkazních prostředků nad rámec těch uvedených v obžalobě nebo při jejich navrhování na základě výzvy podle § y7a pouze z vážných důvodů, aby se zabránilo zatajování důkazů, o nichž strany již dopředu věděly, že budou jejich provedení navrhovat, ale bez relevantního důvodu tak neučinily.²⁰

Vyjma výše nastíněného by riziko mohl představovat i samotný časový okamžik, k němuž se koncentrační výzva vztahuje, neboť před zahájením hlavního líčení obviněný buď nemusí vědět o všech potenciálních důkazech, které proti němu obžaloba může mít nebo bude mít díky

obecných soudů) v následujících fázích trestního řízení již nikterak odstranit.“ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. II. ÚS 1945/17.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01.

¹⁸ VNENK, V.: Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. Právní rozhledy, 2022, č. 18, s. 636 an.

¹⁹ Viz rakouská úprava, která neobsahuje žádnou sankci, nebo švýcarská, která pozdní návrhy sankcionuje možností uplatnit úhradou nákladu či škody spojených s pozdním oznámením, nikoliv zamítnutím návrhu.

²⁰ Takovým vážným důvodem by podle důvodové zprávy mohla být například změna právní kvalifikace, skutečnost, že soud určitý důkazní prostředek považuje za nezákonný, nebo odpadnutí důvodu pro utajení určité informace. Nicméně *vážný důvod* je neurčitý pojem, jehož výklad by do značné míry závisel na uvážení toho kterého soudce a jenž neposkytuje o nic jasnější mantinely pro případné zamítnutí důkazů. Do doby, než by rozhodovací praxe nižších soudů byla sjednocena soudy vyššími, by tedy mohlo docházet ke značným diskrepancím při posuzování skutečností, které by jednotlivé soudy pod onen *vážný důvod* subsumovaly.

provedení dalších důkazních prostředků k dispozici, nebo může z důvodu procesní strategie ponechat navrzení některých důkazů na dobu poté, kdy budou například vyslechnuti jednotliví svědci.²¹ V těchto situacích by mohlo být pro obhájce obzvláště obtížné poskytnout radu svému klientovi týkající se procesního postupu, neboť by na jednu stranu bylo mnohdy výhodnější ponechat provedení určitých důkazů až po výslechu svědků v pozdějším stádiu řízení před soudem, avšak tato strategie by v končeném důsledku mohla vést k tomu, že by soud předmětný důkaz provést zamítl právě s odkazem, že nebyl navržen na výzvu zaslanou s opisem obžaloby, aniž by pro to soud shledával vážný důvod. Současné okamžik podání obžaloby se jeví jako potenciálně velmi problematický. Obviněný se důkazně dostává do situace, v níž byl při skončení vyšetřování, jelikož mezi skončením vyšetřování a podáním obhajoby zásadně dokazování neprobíhá.²² Uložení povinnosti označit důkazy je rovněž rozporné se zásadou presumpce nevinu (resp. s důsledky z této zásady vyplývajícími), neboť obviněný nemá povinnost prokazovat svou nevinu.²³ Zavedení koncentrace dále koliduje i se zásadou zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Vzhledem k tomu, že účelem trestního řízení je zejména objasnit skutek a zjistit jeho pachatele, jakýkoli institut, který takto intenzivně ohrožuje zmíněný účel trestního řízení, je v zásadě neakceptovatelný. Zájem na efektivnosti trestního řízení v tomto směru nemůže převážit nad zájmem na náležitém zjištění všech skutečností relevantních pro rozhodnutí o projednávaném skutku. K témuž dospívá v podmínkách slovenské právní úpravy Romža, který dochází k závěru, že ustanovení o možnosti soudu odmítnout důkaz pro opožděnost nemůže být aplikováno právě v případech kolize se zásadou materiální pravdy a se zásadou presumpce nevinu.²⁴

Argumentem pro zavedení koncentrační výzvy podle rekodifikační komise byla hospodárnost trestního řízení s poukázáním na skutečnost, že se jí nijak neomezují práva obviněného, neboť postup soudu spočívající v zamítnutí důkazů navržených po výzvě je veskrze fakultativní a soudcům je pouze poskytnuta možnost nikoli povinnost zamítnutí provedení důkazu. Změna by se rovněž nijak nedotkla konstantní judikatury Ústavního soudu týkající se opomenutých důkazů, jež představuje určitý korektiv.

Je potřeba uvést, že tento institut by do trestního řízení vnesl prvek nejistoty, neboť obhájce by nebyl schopen klientovi garantovat, že v případě ponechání důkazů do pozdějšího stádia nebude jejich provedení zamítnuto, rovněž s ohledem na případný rozdílný postup jednotlivých soudců umožněný fakultativností a závislostí na jejich individuálním uvážení.²⁵

Jedinou zárukou by v tomto případě byla zmíněná doktrína opomenutých důkazů vytvořená Ústavním soudem a prosazovaná již za stávající právní úpravy.²⁶ Jak uvádí Ústavní soud v jednom ze svých nálezů, právo na spravedlivý proces obsahuje mimo jiné právo účastníka „navrhnout důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka pak odpovídá povinnost soudu nejen o navržených důkazech rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění je

²¹ Viz Rekodifikační čtvrtky aneb nad návrhem nového trestního řádu [online]. Tematický okruh: Subjekty trestního řízení (obviněný, obhájce, poškozený, zmocněnec, soudy, státní zástupce) 1. 12. 2022. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/eshop/rekodifikacni-ctvrtky-aneb-nad-navrhem-noveho-trestniho-radu-online-zive-vysilani-1-12-2022-716.html?action=571d9938>.

²² GŘIVNA, T.: Koncentrace řízení v trestním procesu. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Aktuálne výzvy trestného práva. 2023, str. 213.

²³ Tamtéž.

²⁴ Srov. ROMŽA, S.: Principle of concentration in criminal proceedings, Praha: Leges, 2018, 128 s. ISBN 978-80-7502-326-1, nebo ROMŽA, S.: Koncentračná zásada vs. zásada náležitého zisťovania skutkového stavu veci v slovenskom trestnom konaní. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 1, 2018, s. 71 – 86. Citováno podle GŘIVNA, T.: *Op. cit.*, str. 215.

²⁵ GŘIVNA, T.: Problematické aspekty základních zásad v návrhu rekodifikace trestního procesu. Acta Universitatis Carolianae Iuridica, 2023, č. 3, s. 21-30.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

nepřevzal; jestliže tak obecný soud neučiní nebo učiní nedostatečně, dochází při jeho rozhodování nejen k vadám spočívajícím v porušení obecných procesních předpisů, ale současně soud postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2).²⁷ Případné porušení výše uvedených povinností soudu poté zpravidla založí nejen nepřezkoumatelnost rozhodnutí, ale rovněž i jeho protiústavnost.

Ústavní soud poměrně detailně rozebírá, za jakých okolností může soud navrhané důkazy zamítnout, aby se nejednalo o porušení práva na spravedlivý proces. Podle „doktríny opomenutých důkazů“ je opomenutým důkazem zejména takový důkaz, jehož provedení má zásadní význam pro posouzení otázky viny, avšak obecný soud jej bez věcně adekvátního odůvodnění zamítne, eventuálně zcela opomene, což znamená, že ve vlastních rozhodovacích důvodech o něm ve vztahu k jeho zamítnutí nebyla zmínka buď žádná, či toliko okrajová a obecná, neodpovídající povaze a závažnosti věci.²⁸ Ústavní soud stojí na stanovisku, že „Neakceptování důkazního návrhu (...) lze založit toliko třemi důvody: Prvním je argument, dle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, dle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencií. Konečně třetím je pak nadbytečnost důkazu, tj. argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.“²⁹

Z výše uvedeného plyne, že aniž by v aktuální právní úpravě byla koncentrační výzva zakotvena, mohou soudy v souladu s judikaturou zamítnout provedení některých důkazů, jejichž provedení není pro projednávanou relevantní. V konečném důsledku je patrně nezbytné si klást otázku, zda by navrhaná ustanovení – pokud by ovšem prošla testem ústavnosti – prakticky přinesla „žádoucí“ změnu.

IV. ZÁKAZ ZNEUŽITÍ PRÁVA

Dalším zkoumaným institutem je institut zákazu zneužití práva. Ustanovení § 9a návrhu stanoví povinnost vykládat a používat trestně-procesní zákon „ve shodě s ústavním pořádkem, zejména s Listinou základních práv a svobod, jakož i s jeho účelem a smyslem tak, aby nedocházelo k jeho zneužívání“. Současně uvádí, že „postup osob zúčastněných na trestním řízení, který je v rozporu s účelem a smyslem ustanovení, kterého se dovolávají, nebo postup, který se přiči obecným právním principům a zásadám trestního řízení, je zneužitím práva a nelze jej považovat za oprávněný.“

Zpracovatelé v tomto směru poukazují na římskou zásadu „*nemo turpitudinem suam allegare potest*“ dovolávající se nemožnosti těžít z vlastní nečestnosti, nepoctivosti či pochybení. Inspiračním zdrojem se současně stala jak ustanovení hmotného práva (zejména ust. § 8 obč. zákoníku),³⁰ ale rovněž práva procesního (ust. § 6 o. s. ř.³¹ či § 8 odst. 4 daňového řádu³²). Ačkoli bývá tento princip spojován spíše s odvětvími práva soukromého,³³ podle doktríny je platný i v právu veřejném.³⁴ Širší aplikovatelnost zákazu zneužití práva je

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. III.ÚS 3320/09.

²⁸ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. II. ÚS 3538/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 591/14 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2017, sp.zn. 6 Tdo 725/2017.

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

³⁰ „Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.“

³¹ „V řízení postupuje soud předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení tohoto zákona musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání.“

³² „Při správě daní se nepřihlíží k právnímu jednání a jiným skutečnostem rozhodným pro správu daní, jejichž převažujícím účelem je získání daňové výhody v rozporu se smyslem a účelem daňového právního předpisu.“

³³ Podrobně srov. VNENK, V.: Zásady soukromého práva v ústavněprávních souvislostech. Plzeň: ZČU, 2022, s. 80 – 84.

³⁴ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního řádu.

dovozována rovněž z judikatury Ústavního soudu, která uvádí, že navzdory absenci jeho výslovného zakotvení, pokud určité jednání obchází právo nebo ho zneužívá, mělo by být za takové jednání označeno a vyvozeny z toho příslušné právní důsledky.³⁵ Zneužití práva bude představovat zejména „dovolávání se subjektivního práva nebo jiné právní pozice v rozporu se základními zásadami právního řádu“³⁶ nebo „výkon práva v rozporu s jeho účelem, který sankcionuje jednání, kdy dojde k porušení chráněné hodnoty spočívající v účelu a smyslu právní úpravy“.³⁷ Ve vztahu k navrhovanému ustanovení je však problematická již samotná absence legálního vymezení pojmů „obecné právní principy“ a „zásady trestního řízení“.

Vzhledem k tomu, že oba užití pojmy vykazují značnou obecnost a patrně nelze podat jejich taxativní výčet,³⁸ záleželo by zpravidla na hodnocení toho kterého orgánu činného v trestním řízení, jaké všechny principy a zásady by pod dané ustanovení zahrnul (či upřednostnil), a tedy jaká jednání (jaké procesní úkony) by v konečném důsledku shledal za zneužití práva. Uvedené jednak naráží na nejistotu adresátů právních norem ohledně toho, co je ještě dovolené a co již nikoliv, jednak na právo na obhajobu, byť i toto právo je limitované.³⁹

Důvodová zpráva uvádí, že má být primárně úkolem orgánů činných v trestním řízení, aby zabránily jednání, jež nesměruje k uplatňování práva na spravedlivý proces, nýbrž k pouhému oddalování konečného rozhodnutí. Následkem takového jednání může být primárně nevyhovění osobě, jež dané právo zneužívá, případně odmítnutí/zamítnutí jejích návrhů. Současně je podán demonstrativní výčet konkrétních nástrojů sloužících k zabránění obstrukčnímu jednání zahrnující například nástroje sankční povahy jako ukládání pořádkových pokut, předvolání, předvedení nebo uložení povinnosti k úhradě nákladů zmařeného úkonu, přičemž dále uvádí i koncentrační výzvu⁴⁰ a na ni navazující možnost zamítnutí nadbytečných důkazních návrhů. Nicméně právě existence různých prostředků, jimiž lze bránit zneužívajícímu či obstruujícímu jednání, představuje pro některé argument pro nadbytečnost zavedení zákazu zneužití práva. Vzhledem k tomu, že současný trestní řád obsahuje instituty, jejichž prostřednictvím lze docílit efektivního vedení procesu, vyvstává otázka nutnosti zakotvení nového institutu.

Problematickým se jeví zejména odstavec druhý, který zakotvuje zákaz zneužití práva pro osoby účastníci se trestního řízení směřující zejména na obviněného, osobu zúčastněnou, jakož i na svědky a další osoby. Důvodová zpráva uvádí za příklad zneužití práva jednání spočívající v opakovaném podávání bezdůvodných návrhů, v nichž se uvádí stále stejný důvod, ačkoli o něm již bylo rozhodnuto, dále požadování několikahodinové porady obviněného s obhájcem během hlavního líčení, ačkoli se jedná o jednoduchou věc a neodůvodňuje to průběh hlavního líčení, požadování prostudování spisu během hlavního líčení, přestože se již s obsahem spisu seznámil v přípravném řízení, či uplatňování námítky v odvolacím řízení, že mu nebyla písemně doručena obžaloba, ačkoli ji mohl uplatnit v předchozích fázích řízení. V návaznosti na tento příkladný výčet je však možné klást si otázku, co všechno by bylo možné v konečném důsledku považovat za zneužití práva – zda by pod něj kromě výše zmíněného postupu při navrhování důkazů a práva nahlížet do spisu bylo subsumováno například právo závěrečné řeči

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. III. ÚS 374/06.

³⁶ PULKRÁBEK, Z.: Zákaz zneužití práva v soukromém právu. In: TICHÝ, L. - MASLOWSKI, S. - TROUP, T.: Zneužití práva. Praha: Centrum právní komparatistiky PF UK, 2016, s. 211.

³⁷ TICHÝ, L.: Zneužití práva – základní kategorie. In: TICHÝ, L. - MASLOWSKI, S. - TROUP, T.: Zneužití práva. Praha: Centrum právní komparatistiky PF UK, 2016, s. 38.

³⁸ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 100.

³⁹ Srov. články J. Provazníka - PROVAZNÍK, J.: (Ne)vinné lži na lavici obžalovaných aneb trestné činy, jichž se může obviněný dopustit lhaním. Bulletin advokacie. 2019, č. 6, s. 15-20; PROVAZNÍK, J.: Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení. Bulletin advokacie. 2019, č. 3, s. 28-32; PROVAZNÍK, J.: Trestný čin maření spravedlnosti dle § 347a trestního zákoníku. Státní zastupitelství, 2019, č. 3, s. 32-45.

⁴⁰ Srov. kap. III.

či posledního slova,⁴¹ které řadíme do rámce „*favor defensionis*“. Právo závěrečné řeči může být v souladu se současnou právní úpravou a praxí limitováno a závěrečná řeč přerušena, pokud zřejmě vybočuje z rámce projednávané věci (srov. § 216 odst. 1, 4 tr. řádu). Právní úprava tak explicitně zakotvuje případ, v němž předseda senátu může závěrečnou řeč přerušit, aby nedocházelo k průtahům či obstrukcím. Naproti tomu právo posledního slova je neomezené, neboť obžalovaný nesmí být žádným způsobem přerušován, ani mu nesmí být kladeny otázky (srov. § 217 tr. řádu).

Z pohledu některých odborníků se však jedná o excesivní (mnohdy medializované) případy, jejichž výskyt by neměl být důvodem pro změnu právní úpravy, a současně podle jejich názorů dané jednání nepředstavuje pro obviněného žádnou výhodu a jeho obhajobě nikterak nepomůže.⁴² Další kritika zaznívá v souvislosti se samotným konceptem institutu, který je vystavený na myšlence, že obviněný (resp. další osoby účastníci se trestního řízení) mohou šikanovat stát, což někteří považují za absurdní. Rovněž bylo namítáno, že zakotvení normy, jež umožní určitým způsobem limitovat výkon práv obviněného v případě, že nebude sledovat naplnění práva na spravedlivý proces, přičemž konkrétní posouzení bude záviset na uvážení orgánů činných v trestním řízení, by mělo doprovázet zavedení odpovídajícího zákazu obcházení práva pro orgány činné v trestním řízení. K tomuto bodu se však důvodová zpráva vyjadřuje tak, že se na orgány činné v trestním řízení vztahuje výlučně odstavec první, neboť orgán činný v trestním řízení není nositelem procesních práv, kterých se zákaz zneužití zpravidla týká. Podle doktríny⁴³ mají orgány činné v trestním řízení přesně vymezený okruh oprávnění, při jejichž překročení nepůjde o závadný výkon práva, ale o překročení pravomoci ve smyslu zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí.⁴⁴ Upozornit lze konečně i na to, že přestože důvodová zpráva v tomto ohledu zdůrazňuje subjektivní pojetí, nepřijímá se současně adjektivum „zjevné“.

Přestože institut zákazu zneužití práva by měl potenciál zefektivnit trestní řízení a postihnout nežádoucí chování (reálný přínos by do značné míry závisel na konkrétním přístupu v praxi), v některých případech by se mohl stát nástrojem pro nepřipustné omezování práv, a to zejména obviněného a jeho práva na obhajobu).

V. ZMĚNA ZPROŠTUVJÍCÍHO ROZSUDKU ODVOLACÍM SOUDEM

Jako čtvrtou problematiku autoři zvolili uvažovanou možnost změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem.⁴⁵ Stávající trestní řád tuto změnu s ohledem na znění ustanovení § 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu výslovně zakazuje.⁴⁶ Návrh nového trestního řádu však přichází se změnou paradigmatu („otáčí pravidlo“), neboť naopak výslovně umožňuje, za splnění určitých podmínek a záruk,⁴⁷ změnu zprošťujícího rozsudku na rozsudek

⁴¹ Srov. Rekodifikační čtvrtky aneb nad návrhem nového trestního řádu [online]. Tematický okruh: Subjekty trestního řízení (obviněný, obhájce, poškozený, zmocněnec, soudy, státní zástupce) 1. 12. 2022. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/eshop/rekodifikacni-ctvrtky-aneb-nad-navrhem-noveho-trestniho-radu-online-zive-vysilani-1-12-2022-716.html?action=571d9938>.

⁴² Tamtéž.

⁴³ TICHÝ, L.: *Op. cit.*, s. 38; LAVICKÝ, P.: Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva. Svazek III. Zákaz zneužití práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 7.

⁴⁴ Takové jednání vyvolává zcela jiné důsledky než jednání zneužívající výkon subjektivního práva subjektů účastnících se řízení zakládající zejména kárný nebo trestní postih nebo povinnost k náhradě způsobené škody, a proto se předmětné ustanovení na orgány činné v trestním řízení nevztahuje.

⁴⁵ K navrhovaným změnám srov. ŘÍHA, J.: Odvolání a jeho koncepce v návrhu trestního řádu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2023, č. 3, s. 99–114 či ŘÍHA, J.: Odvolání v návrhu nového trestního řádu. In: GRIVNA, T. - MULÁK, J. - BERANOVÁ, A. (eds.): *Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 295 – 308.

⁴⁶ Zákazové ustanovení nalezneme v právním řádu Slovenské republiky – srov. § 322 odst. 4 písm. a) tr. poriadku.

⁴⁷ Podmínky a záruky navrhované právní úpravy má představovat: a) existence odvolání státního zástupce v neprospěch obviněného; b) povinné předvolání obviněného; c) upozornění na možnost navrhnout doplnění dokazování; d) upozornění a poučení o možnosti změny rozhodnutí; a případně e) nová lhůta k přípravě a odročení odvolacího líčení, f) v případě

odsuzující [§ p22 odst. 3 písm. a) návrhu], což pro obžalovaného, co do důsledků, jistě představuje zásadní změnu. Současně je však potřeba poznamenat, že se jedná o právem předpokládanou výjimku z práva na odvolání ve věcech trestních, kdy čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP nutně reflektuje rozmanitost národních právních úprav,⁴⁸ které tuto změnu umožňují. Tato výjimka totiž vyjadřuje myšlenku, že odvolání proti odvolání/rozhodnutí o odvolání není přípustné. Navrhovaná změna je odůvodňována zejména rozsudkem ESLP ve věci *Tempel proti České republice*,⁴⁹ resp. právní úpravou podle § 262 tr. řádu, v situacích tzv. justičního ping-pongu, který představuje výjimku z práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LZPS).

Přestože možnost přímé a závažné změny rozsudku představuje předpokládanou výjimku z práva na odvolání ve věcech trestních (srov. čl. 2 odst. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP) a navrhovaná právní úprava reflektuje rozhodovací praxi ESLP,⁵⁰ pokud jde o právo na obhajobu, kontradiktornost a bezprostřednost řízení, je zde několik problematických momentů.⁵¹ Prvním důvodem je skutečnost, že navrhované řešení výrazně preferuje apelační princip, přičemž kasaci staví do pozice „raritní záležitosti“. Lze přitom odkázat na závěry části nauky, která se k dalšímu posilování apelačního principu staví velmi kriticky.⁵² Druhý důvod souvisí s odkladem vykonatelnosti, neboť ten má být možný pouze při uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody (může však dojít k uložení jiného citelného druhu trestu – např. vysokého peněžitého trestu). Třetí důvod lze spatřovat v tom, že v důsledku této změny mohou vznikat dvě „kategorie“ odvolacího řízení. V první situaci, v případě nepravomocného odsouzení, bude obviněnému zaručeno právo na přezkum u druhé skutkové instance, zejména ve vztahu k výroku o vině a výroku o trestu, který poskytuje vysoký standard ochrany (v plné jurisdikci). Druhou kategorií bude představovat situace, v níž soud prvního stupně obviněného zproští obžaloby⁵³ a odvolací soud změní rozsudek na odsuzující (a zpravidla uloží trest). V tomto případě bude mít sice odsouzený možnost podat dovolání k Nejvyššímu soudu, ale vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud může rozhodnout i v neveřejném zasedání, řízení o dovolání představuje velmi formální řízení a přezkumná role (ohledně nově uložených výroků) bude tedy přenášena na Nejvyšší soud. S řečeným souvisí i další námitka – totiž nový dovolací důvod. Ačkoliv má být nový dovolací důvod konstruován jako samostatný, Nejvyšší soud by mohl tendovat, jako v jiných případech,⁵⁴ k tomu, že se při přezkumu omezí pouze na posouzení, zda byly splněny podmínky pro změnu rozhodnutí, a již nebude věcně přezkoumávat nově uložené výroky (zejména výrok o trestu – jeho druh, výměru, přiměřenost atd.). Je potřeba uvést, že

změny a uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody nastává odklad výkonu trestu do uplynutí lhůty k podání dovolání, resp. do rozhodnutí dovolacího soudu (srov. zejména § p22 odst. 4, 6 a 7 návrhu) a konečně g) existence samostatného dovolacího důvodu (srov. § q2 odst. 2 návrhu).

⁴⁸ Podle čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP platí, že „Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon“ (odst. 1), přičemž „Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.“ (odst. 2). Srov. též čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

⁴⁹ Rozsudek ESLP ze dne 25. 6. 2020 ve věci *Grosam v. Česká republika*, stížnost č. 44151/12.

⁵⁰ Např. TRECHSEL, S.: *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 371.

⁵¹ Tyto výhrady pak jeden z autorů tohoto článku uplatnil již na jiném místě (MULÁK, J.): Právo na odvolání ve věcech trestních. In: GRIVNA, T., MULÁK, J., BERANOVÁ, A. (eds.): *Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 287 – 289) a ve velmi sumarizované podobě je – pro účely tohoto článku - uvádí i níže.

⁵² Srov. JELÍNEK, J.: Uplatnění apelačního a kasačního principu u odvolání. In: GRIVNA, T., MULÁK, J., BERANOVÁ, A. (eds.): *Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 25 an.

⁵³ Srov. důvody uvedené v § 226 tr. řádu.

⁵⁴ V případě samostatného dovolacího důvodu při uložení výjimečného trestu na doživotí (§ 265b odst. 2 tr. řádu). Riziko lze spatřovat v tom, že Velký senát TK Nejvyššího soudu (Srov. R 58/2003 a NS 25/2004-T 585) dospěl k závěru, že dovolací soud zde přezkoumává jen to, zda skutkový podklad zjištěný soudy obou stupňů opodstatňuje právní závěr o splnění zákonných podmínek pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí (aktuálně § 54 odst. 1, 3 tr. zákoníku), ale nezabývá se ani v tomto případě správností a úplností skutkových zjištění a provedeného dokazování.

existence samostatného dovolacího dôvodu má vyjadřovat plný přezkum bez jakéhokoli omezení.⁵⁵

Lze tedy uzavřít, že tato zvažovaná změna je projevem výrazného posilování apelačního principu na úkor kasačního principu vyřízení opravného prostředku. Není účelem této kapitoly pojednat o všech důsledcích apelačního principu u odvolání.⁵⁶ Lze se však oprávněně ptát, jaké by byly reálné záruky zabránění nežádoucího přenesení těžiště dokazování před soud druhého stupně, které je právě s posílením tohoto principu spojeno, a jaké záruky by byly poskytnuty obviněnému při tak zásadní změně rozhodnutí, jakou přímá změna zproštění na odsouzení jistě představuje. Přestože čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP je poměrně benevolentní k národním úpravám (např. umožňuje omezit přípustnost odvolání na skutkové či jen na právní otázky, případně jen na výrok o trestu, vyloučit odvolání u „méně závažných trestných činů“), nebyly předloženy argumenty, které by zpochybňovaly dosavadní stav. Rozsudek ESLP ve věci *Tempel proti České republice* sice na půdorysu konkrétní kauzy ukázal určitou dysfunkci spočívající zejména v délce řízení při soudním ping-pongu, avšak nejde o dysfunkci systémovou. Výtka ESLP vůči České republice ohledně nepřiměřené délky soudního řízení, když sám ESLP o stížnosti „rozhodoval“ několik let (2012-2020), se jeví přinejmenším diskutabilní.

VI. ZÁVĚR

Návrh nového trestního řádu měl za cíl implementovat řadu nových, českému trestnímu procesu doposud neznámých institutů. Stejně jako v případě dílčích novelizací trestního řádu i navržená rekodifikace trestního řádu měla za cíl zefektivnit, zrychlit či jinak zhospodárnit trestní řízení. Zásady rychlosti a hospodárnosti řízení však nejsou jedinými zásadami trestního řízení či zásadami nejdůležitějšími. V rámci zkoumaných institutů lze vysledovat značné ohrožení práv obviněného, jakož i značnou míru nejistoty, jež by s sebou tyto instituty, minimálně do doby sjednocení judikatury vyššími soudy, přinesly. V případě zvažovaných institutů koncentrační výzvy (kap. III.) a zákazu zneužití práva (kap. IV.) by mohlo docházet ke značným rozdílům v rozhodovací praxi jednotlivých orgánů činných v trestním řízení. Pochybnosti jsme vznesli i v souvislosti s odformalizováním zahájení trestního stíhání (kap. I.), u něhož je otázkou, zda by vůbec prošlo testem ústavnosti podle čl. 6 odst. 1 EÚLP. V souvislosti s výrazným posílením apelačního principu spočívajícího v umožnění změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující (kap. V.), navzdory jeho souladu s benevolentním čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP, upozorňujeme na problémy s touto změnou spojenými.

Ani jeden z výše rozebraných institutů nepředstavuje posílení práv obviněného (spíše naopak). Potvrdit předestřené klady, jakož i pochybnosti, by mohla jediné aplikační praxe v případě, že by některý z těchto institutů byl zákonodárcem považován za natolik přínosný a zásadní, aby se – navzdory neprůchodnosti rekodifikace trestního řádu (návrhu z konce roku 2022) – stal součástí některé z jeho budoucích novel.

Za podstatné především považujeme i to, aby v rámci změn trestně-procesní legislativy (ať již půjde o další novelizaci či o celkovou rekodifikaci) byly dodrženy či jinak reflektovány všechny ústavní mantinely trestního řízení (zejména principy vyplývající z LZPS a EÚLP, které jsou dotvářeny rozhodovací praxí ÚS a ESLP) a základní zásady trestního řízení (srov. zejména § 2 tr. řádu).⁵⁷ Tím se pochopitelně obsah požadavků a východisek určitě nevyčerpává.⁵⁸

⁵⁵ MULÁK, J.: Právo na odvolání ve věcech trestních. In: GŘIVNA, T. - MULÁK, J. - BERANOVÁ, A. (eds.): Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 289.

⁵⁶ V této souvislosti lze odkázat zejména článek P. Langer – LANGER, P.: Principy způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? *Trestněprávní revue*, 2006, č. 8, s. 221 an.

⁵⁷ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 58 an.

⁵⁸ ROMŽA, S., ČOPKO, P.: Východiská koncepcie trestného konania. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, 2013, č. 1, s. 81 – 87.

Autoři chápou smysl a význam požadavků na zrychlení, zefektivnění a celkové zhospodárnění trestního procesu, avšak tyto požadavky (které jsou uváděny snad v každé důvodové zprávě k přijaté novele trestně-procesních předpisů) nemohou převážit nad právem obviněného v trestním řízení, nad presumpcí nevinny, nad zjištěním skutkového stavu bez důvodných pochybností, které je cílem trestního procesu, či dokonce snad nad zásadou nejdůležitější, a to zásadou řádného zákonného procesu (stíhání jen ze zákonných důvodů), které mají ústavněprávní rozměr či jsou pro české trestní právo procesní naprosto imanentní (zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností). V souvislosti s těmito závěry rovněž vyvstává potřeba detekce, zda současně nedochází k podstatnému či většinovému snížení dosažené procedurální ochrany práv osob, které jsou nejvíce zainteresovány na trestním řízení.

KL ÚČOVÉ SLOVÁ

rekodifikace trestního práva, základní zásady trestního řízení, usnesení o zahájení trestního stíhání, koncentrace řízení v trestním procesu, právo na odvolání ve věcech trestních

KEY WORDS

recodification of criminal law, basic principles of criminal procedure, order to initiate criminal prosecution, concentration of proceedings in criminal proceedings, right to appeal in criminal cases

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. GŘIVNA, T.: Koncentrace řízení v trestním procesu. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Aktuálně výzvy trestného práva. 2023. ISBN 978-80-7160-696-3.
2. GŘIVNA, T.: Problematické aspekty základních zásad v návrhu rekodifikace trestního procesu. Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 2023, č. 3. ISSN 0323-0619. DOI: 10.14712/23366478.2023.24
3. JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
4. JELÍNEK, J.: Uplatnění apelačního a kasačního principu u odvolání. In: GŘIVNA, T. - MULÁK, J. - BERANOVÁ, A. (eds.): Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN: 978-80-7676-846-8.
5. LAVICKÝ, P.: Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva. Svazek III. Zákaz zneužití práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-018-9.
6. MULÁK, J.: Odformalizování zahájení trestního stíhání – několik poznámek k návrhu nového trestního řádu. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Aktuálně výzvy trestného práva. 2023. ISBN 978-80-7160-696-3.
7. MULÁK, J.: Právo na odvolání ve věcech trestních. In: GŘIVNA, T. - MULÁK, J. - BERANOVÁ, A. (eds.): Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN: 978-80-7676-846-8.
8. MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2.
9. PROVAZNÍK, J.: (Ne)vinné lži na lavici obžalovaných aneb trestné činy, jichž se může obviněný dopustit lhaním. Bulletin advokacie. 2019, č. 6. ISSN 1210-6348.
10. PROVAZNÍK, J.: Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení. Bulletin advokacie. 2019, č. 3. ISSN 1210-6348.
11. PROVAZNÍK, J.: Trestný čin maření spravedlnosti dle § 347a trestního zákoníku. Státní zastupitelství. 2019, č. 3. ISSN 1214-3758.

12. PULKRÁBEK, Z.: Zákaz zneužití práva v soukromém právu. In: TICHÝ, L.-MASLOWSKI, S.; TROUP, T.: Zneužití práva. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016. ISBN: 978-80-87975-43-5.
13. ROMŽA, S. - ČOPKO, P.: Východiská koncepcie trestného konania. STUDIA IURIDICA Cassoviensia. 2013, č. 1. ISSN 1339-3995.
14. ROMŽA, S.: Koncentračná zásada vs. zásada náležitého zisťovania skutkového stavu veci v slovenskom trestnom konaní. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 1, 2018. ISSN 1805-2789. DOI: 10.5817/cvpv2018-1-5.
15. ROMŽA, S.: Principle of concentration in criminal proceedings. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN: 978-80-7502-326-1.
16. ŘÍHA, J.: Odvolání a jeho koncepce v návrhu trestního řádu. Acta Universitatis Carolianae Iuridica, 2023, č. 3. DOI: 10.14712/23366478.2023.30.
17. ŘÍHA, J.: Odvolání v návrhu nového trestního řádu. In: GŘIVNA, T. - MULÁK, J., BERANOVÁ, A. (eds.): Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN: 978-80-7676-846-8.
18. ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN: 978-80-7179-572-8.
19. ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád: komentář. 7. vyd. Velké komentáře. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
20. TICHÝ, L.: Zneužití práva – základní kategorie. In: TICHÝ, L.- MASLOWSKI, S.; TROUP, T.: Zneužití práva. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016. ISBN: 978-80-87975-43-5.
21. TRECHSEL, S.: Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN: 978-0198299363.
22. VÁVRA, L.: Náležitosti usnesení o zahájení trestního stíhání z pohledu řádného popisu skutku (systém CODEXIS).
23. VNENK, V.: Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. Právní rozhledy, 2022, č. 18. ISSN 1210-6410.
24. VNENK, V.: Zásady soukromého práva v ústavněprávních souvislostech. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2022. ISBN: 978-80-261-1120-7.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

ORCID: 0000-0003-3742-4651

odborný asistent

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Katedra trestního práva

nám. Curieových 901/7, 116 40 Praha 1

E-mail: mulakj@prf.cuni.cz

Mgr. Radka Čihulková

externí doktorandka

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Katedra trestního práva

nám. Curieových 901/7, 116 40 Praha 1

E-mail: radkacihulkova@seznam.cz